

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-6>

**ЦИФРОВІ ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ:
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ТРАНСФОРМАЦІЇ
ТА ОБМЕЖЕННЯ**

**DIGITAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF MODERN
CHALLENGES: LEGAL REGULATION, TRANSFORMATIONS
AND RESTRICTIONS**

Rychka D. O.

*Candidate of Law, Associate Professor
Ukrainian State University of Science
and Technology, Research Institute
“Prydniprovsk State Academy of Civil
Engineering and Architecture”
Dnipro, Ukraine*

Ричка Д. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Український Державний
Університет Науки та Технологій,
НП «Придніпровська державна
академія будівництва та
архітектури»
м. Дніпро, Україна*

Bogatyр M. Ye.

*second year Bachelor's degree student
Ukrainian State University of Science
and Technology, Research Institute
“Prydniprovsk State Academy of Civil
Engineering and Architecture”
Dnipro, Ukraine*

Богатир М. Є.

*студентка II курсу
Український Державний
Університет Науки та Технологій,
НП «Придніпровська державна
академія будівництва та
архітектури»
м. Дніпро, Україна*

Наразі світ відзначається швидким темпом розвитку трансформації дистанційних форм взаємодії в усіх аспектах суспільного життя – як державних та недержавних інститутів, так і приватних осіб, що вимагає створювати нові методи управління аби задовільнити усіх учасників взаємодії. Усе це підкреслює необхідність вирішення правових питань пов'язаних з використанням цифрових технологій, адже виникає потреба в переосмисленні та модернізації права на інформацію, платформних рішень, штучного інтелекту (ШІ) та хмарних технологій, які забезпечують безпечний доступ до цінної, повної та достовірної правової інформації.

І звісно, актуальним стає питання правового регулювання суспільних відносин в контексті реалізації прав у цифровому середовищі, використання блокчейну, при цьому ключовим постає питання саме

конфіденційності. Наслідком впровадження таких технологій є поява нових правових норм та інститутів, до прикладу вповодж останніх кількох років в Україні сплановані та все більше реалізуються заходи активного впровадження цифровізації у всі сфери суспільного життя

Важливим буде підкреслити, що термін "цифрова трансформація" (хоча Міністерство цифрової трансформації України існує з вересня 2019 року) досі не має чіткого визначення ані в законодавстві, ані в інших правових актах. Внаслідок цього, правове забезпечення цього процесу залишається досить розмитим. Цифрові права – є сучасним проявом інформаційних прав, які в Україні захищені статтями 31, 32, 34 Конституції України [1].

Наразі, можна визначити кілька цифрових прав, що потребують нормативного врегулювання, враховуючи важливість та значущість деяких, вони потребують закріплення безпосередньо в Конституції України, на тому ж рівні, як право на доступ до Інтернету.

Враховуючи таку необхідність, Рада Європейського Союзу та Європейський парламент уклали Угоду з приводу змін до пункту 138 частини 3 (а) статті 1 Директиви 2009/136/ЄС (Рамкова Директива). У наведеній Угоді визначається, що користувачі Інтернету користуються презумпцією невинуватості та мають право на конфіденційність у мережах. З приводу доступу та використання послуг і додатків за допомогою мережі електронного зв'язку, держави-члени Європейського Союзу повинні дотримуватись основних прав та свобод людини, що гарантуються Європейською конвенцією про захист прав людини та Основоположними свободами, а також принципами Права Європейського Союзу [2].

Обмеження або неможливість здійснення цього права суттєво впливають на реалізацію інших конституційних прав, зокрема права на освіту та права на участь у державному управлінні. Наразі близько 1,2 мільярда дітей та молоді навчаються поза традиційними навчальними закладами, використовуючи інтернет-технології. Українські громадські організації фіксують численні випадки порушення цифрових прав людини, як з боку приватних компаній, так і з боку державних установ. Це стосується не лише права на доступ до інформації, а й інших прав та принципів, які гарантує Конституція України.

Саме, неврегульовані в правовому полі обмеження цифрових прав стали причиною визнання їх рівнозначними іншим правам людини. Розглядаючи сучасну парадигму перебування нашої держави у воєнному стані, поряд із традиційними правами людини, обмеження також стосуються нових прав, таких, як цифрові права. Ці обмеження можуть

проявлятися в різних формах: обмеження доступу до Інтернету, що несе за собою відключення або значне зниження якості зв'язку в певних регіонах; блокування соціальних мереж, веб-сайтів або онлайн-платформ, що обмежує доступ до інформації, значна цензура та контроль контенту, до прикладу, фільтрація або видалення контенту, який вважається небажаним або шкідливим з точки зору влади, вимоги до інтернет-провайдерів та платформ щодо видалення певної інформації або обмеження її поширення, невиправдане збирання особистих даних користувачів без їхньої згоди [3].

Міжнародне право передбачає обмеження цих прав на засадах верховенства права, зокрема законності і юридичної визначеності, згідно із легітимною метою, припустимою в демократичному суспільстві та наявною необхідністю застосування певних обмежень. Право кожної людини на вільне вираження своїх поглядів згідно Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, нерозривно пов'язане з можливістю законного обмеження задля «охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення» (ст. 19). Водночас, відповідно до ст. 4 Пакту «під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується» держави можуть відступати від своїх зобов'язань щодо прав людини, керуючись легітимною метою, яка в таких умовах багато в чому збігається з метою обмежень, визначеною у ст. 19, яка в свою чергу зумовлена надзвичайними потребами збереження життя нації [4].

Проте, звертаючись до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, то у п. 1 ст. 15 викладені три умови для правомірного відступу від зобов'язань: 1. Відступ від зобов'язань повинен мати місце під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації; 2. Заходи, що вживаються у відповідь на таку війну або суспільну небезпеку, не повинні виходити за межі, яких вимагає гострота становища; 3. Заходи не повинні суперечити іншим зобов'язанням Держави згідно з міжнародним правом [5].

Отже, цифрова трансформація, маючи переваги, все ж таки ставить виклики у наявних умовах. Відсутність чіткого законодавчого визначення та належної нормативної бази призводить до нерегульованості багатьох аспектів цифрових прав. З огляду на важливість цих прав, їх слід закріпити на конституційному рівні, як основоположні, поряд із традиційними правами людини.

Міжнародне право та практика регулювання цифрових прав, зокрема в Європейському Союзі, є важливими орієнтирами для

України. Гарантування права на конфіденційність, презумпції невинуватості в цифровому середовищі та доступу до інформації є ключовими аспектами, які потребують інтеграції в національне законодавство.

Проте особливості сучасного воєнного стану в Україні ускладнюють реалізацію цифрових прав. Важливо, щоб будь-які обмеження були чітко визначені, пропорційні, законні та тимчасові, відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Україні необхідно активізувати зусилля щодо адаптації свого законодавства до викликів цифрової епохи, впроваджуючи найкращі європейські та міжнародні практики, щоб забезпечити баланс між правами людини, безпекою держави та інтересами суспільства.

Література:

1. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/140/ЄС від 25 листопада 2009 року про внесення змін до директив 2002/21/ЄС про спільні регулятивні рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг, 2002/19/ЄС про доступ до електронних комунікаційних мереж, пов'язаних засобів та їх взаємоз'єднання, та 2002/20/ЄС про авторизацію електронних комунікаційних мереж та послуг. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-09#Text

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р., № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.08.2024).

4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text \

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 04.12.2024).